

مهارت اجتماعی کودکان روش‌ها و پیامدها

اشاره

شایستگی اجتماعی کودک، دستاورد مهم توسعه برای موفقیت‌های اجتماعی بعدی وی است. شایستگی اجتماعی با عملکردهای مدرسه‌ای موفق، جابه‌جایی از مدرسه و محل کار، فرصت‌های شغلی بهتر و مطابق با حمایت‌های والدین و بهبود تعاملات کلی با دیگران در ارتباط است. کودکانی که مهارت‌های اجتماعی ضعیف‌تری دارند، ممکن است در اواسط کودکی و بعد از آن دچار مشکلاتی شوند. شکی نیست که کودکان با مهارت‌های اجتماعی بهتر، برتری‌های قابل توجهی در زندگی دارند. آن‌ها نه تنها در برقراری رابطه مثبت خبره‌اند، در مهدکودک، مرکز پیش‌دبستان و مدرسه عملکرد مطلوب‌تر و تصویر بهتری از خود دارند. همچنین، در برابر چالش‌های اجتناب‌ناپذیر زندگی مقاوم‌ترند. در نوشتار حاضر، چگونگی رشد مهارت‌های اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد و راهکارهای مناسب برای توسعه آن به والدین و مربیان ارائه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: مهارت اجتماعی، رشد، کودکان، راهکارها

مقدمه

امروزه پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تنها معیارهای پیش‌بینی موفقیت کودکان در بزرگسالی بهره هوشی (IQ)، نمرات مدرسه و رفتار درون کلاس نیست بلکه بررسی چگونگی تعاملات اجتماعی آنان طی معاشرت‌ها و رفتارهایشان با سایر کودکان، هم می‌تواند ملاک موفقیت آن‌ها در بزرگسالی باشد. در حقیقت، کودکانی که از تعاملات و مناسبات اجتماعی مطلوب برخوردارند، قادرند طی مراحل رشد خود، با انتخاب دوستان و خط‌مشی رفتاری مناسب به موفقیت برسند. کودکانی که با هم‌سن و سالان خود ارتباط کمی دارند، موقعیت‌هایی را که فراهم‌کننده مهارت‌های شناختی-اجتماعی و اخلاقی هستند، از دست می‌دهند، از نظر اجتماعی منزوی هستند، به افسردگی و تنهایی تمایل دارند و عملکردشان در مدرسه کم است. بررسی‌های متعدد نشان می‌دهد که کمبود مهارت‌های اجتماعی تأثیر منفی بر کارکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد. گفت‌وگو با دیگران، برای کسانی که مهارت اجتماعی خوبی دارند، آسان است و این افراد از نظر دیگران مهربان هستند. همچنین، به راحتی عصبانی نمی‌شوند و عزت نفس زیادی دارند همچنین، افرادی که مهارت اجتماعی‌شان رشد یافته است، رضایت از خود کسب می‌کنند و از نظر اجتماعی مسئولیت‌پذیر و ارزشمندند. فقر مهارت‌های اجتماعی موجب انزوا و طرد فرد از جانب گروه همسالان می‌شود. هدف اساسی آموزش مهارت‌های اجتماعی هدایت مستقیم و آموزش فراگیر مهارت‌های اجتماعی از دوران کودکی به‌ویژه با ورود به مراکز پیش از دبستان است که باعث پذیرش اجتماعی فرد در مراحل بالاتر می‌شود.

کودکانی که این مهارت‌ها را کسب می‌کنند، اجتماعی‌ترند، مشارکت‌پذیری، اعتمادبه‌نفس، نوع‌دوستی بیشتری دارند، کمتر تنها می‌مانند و نسبت به کودکانی که مهارت‌های اجتماعی کمتری دارند، دوستان بیشتری خواهند داشت.

نحوه آموزش مهارت اجتماعی به کودکان

در عصر کنونی تغییرات فرهنگی مختلفی در جوامع به وجود آمده است. از جمله، ارتباطات شخصی نسبت به گذشته ارزش بیشتری یافته و به‌صورت یک منبع اصلی خود ارزشمندی و رضایت از زندگی درآمده است. همچنین، دامنه رفتار قابل قبول اجتماعی به‌طور قابل توجهی گسترش یافته است. در چارچوب این زمینه فرهنگی، علاقه به جرئت‌ورزی، نه به‌صورت یک حالت زودگذر بلکه در حکم یک شیوه مؤثر دائمی احساس

محور متوالی است:

- تشویق کسب مهارت
  - بهبود انجام مهارت
  - کاهش یا حذف رفتارهای مشکل‌مقابله‌ای
  - تسهیل، تعمیم و نگهداری مهارت‌های اجتماعی.
- آموزش مهارت‌های اجتماعی پیامدهای مختلفی دارد؛ از جمله آموزش مهارت‌های لازم برای حل مسئله، کاهش رفتارهای بزهکارانه، بهبود مهارت‌های خاصی چون مهارت‌های لازم برای مصاحبه و گفت‌وگو، و افزایش تأثیرگذاری تعاملات فرد بزهکار.

محققان پس از مرور ۱۵ مطالعه درباره آموزش مهارت‌های اجتماعی به خلاف کاران خردسال نتیجه گرفتند که متخصصان بالینی و مجریان آموزش‌ها باید بدانند این فن محدودیت‌هایی دارد؛ برای مثال، نمی‌تواند «علل بزهکاری» را معالجه کند. فنون آموزش مهارت‌های اجتماعی از برخی جهات مانع رشد خلاف کاران خردسال می‌شود اما قبل از هرگونه اطمینانی به این نوع مداخله، باید پژوهش‌های آزمایشی بیشتری درباره آن صورت گیرد.

آموزش مهارت‌های اجتماعی از یک ساختار آموزش مستقیم پیروی می‌کند که عبارت‌اند از:

الف. بحث درباره مهارت: گام اول بحث درباره مهارتی است که باید تدریس شود؛ مهارت‌هایی از قبیل برخورد مناسب با دیگران، پیروی از دستورات، رعایت نظم، افزایش توانایی توجه و شکیبایی تعریف می‌شوند و رویکرد آموزشی مناسب برای هر یک از آن‌ها فراهم می‌آید.

ب. الگودهی مهارت: طی این مرحله، مهارت مورد نظر الگودهی می‌شود. برای مثال، دو کودک مهارت مورد نظر را انجام می‌دهند یا با استفاده از نوار ویدیویی نمونه‌های عملی از مهارت و کاربرد آن ارائه می‌گردد. در این زمان، فرایند انجام مهارت با آوردن مثال و به روش گفت‌وگو با خود نشان داده می‌شود.

پ. انجام دادن مهارت به صورت هدایت شده: در این مرحله، مربی یا الگو کودکان را برای انجام دادن مهارت هدایت می‌کند. در این مرحله که تکرار و تمرین نامیده می‌شود، مربیان، به دانش‌آموزان در انجام درست مهارت کمک و آن‌ها را راهنمایی می‌کنند. علاوه بر این، آنان را تشویق می‌کنند تا هنگام انجام دادن مهارت به صورت هدایت شده، با خود حرف بزنند. مربی باید بازخورد تصحیحی و مثبت را طی این مرحله به کار ببرد.

کودکانی مهارت‌های اجتماعی را کسب می‌کنند، اجتماعی‌ترند، مشارکت‌پذیری، اعتمادبه‌نفس، نوع‌دوستی بیشتری دارند، کمتر تنها می‌مانند و نسبت به کودکانی که مهارت‌های اجتماعی کمتری دارند، دوستان بیشتری خواهند داشت

می‌شود. جرئت‌آموزی برخی از نیازهای فرهنگی یادگیرنده را پوشش می‌دهد و باعث کاهش اضطراب و کسب مهارت‌های اجتماعی می‌شود. آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان شامل روش‌های مختلفی همانند آموزش مفاهیم علمی است. مربیان کارآمد از مدل علمی و مدل رفتار درست مهارت‌های اجتماعی، پاسخی تقلیدی استخراج می‌کنند، رفتار تصحیح‌کننده‌ای فراهم می‌آورند و برای تمرین مهارت جدید، فرصت‌هایی ایجاد می‌کنند. مهارت‌های مداخله‌ای اجتماعی برای بهبود رفتار کودکان، بر رفتارهای مثبت و استفاده از روش‌های دیگر همچون مدل‌سازی، مربیگری و تقویت تأکید می‌کنند. این‌ها ویژگی‌هایی هستند که مربیان و والدین (طبق اظهارات خودشان) در مداخله برای رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان به کار می‌گیرند و این ویژگی‌ها را دوست دارند. آموزش مهارت‌های اجتماعی بیانگر چهار

شده خارج از ساعات فعال مرکز پیش دبستان بسیار باارزش است. براساس نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، مهارت‌های اجتماعی یا حتی رفتارهای پرخاشگرانه برحسب تعامل چندجانبه بین تأثیرات شناختی، رفتاری و محیطی یاد گرفته می‌شوند. کودکان با توجه به مشاهده روابط اجتماعی همسالان و بزرگسالان، رفتارهای اجتماعی متناسب با جنس را از طریق الگوبرداری از رسانه‌ها در قالب فیلم و کارتون، والدین و نیز همسالان هم جنس خودشان می‌آموزند و بازآفرینی می‌کنند. کودکان بیشتر به الگوهای هم جنس خود توجه دارند و رفتارهای متناسب با جنس خود را نیز بیشتر ترجیح می‌دهند؛ به گونه‌ای که در سنین پیش از دبستان، دختران بعضی از رفتارهای اجتماعی مانند همیاری و مسئولیت‌پذیری را اقتباس می‌کنند. در حالی که پسران از رفتارهای مستقل‌تر، فعال‌تر و حتی پرخاشگرانه‌تری الگو می‌گیرند که پیامد مشاهده منابع مختلف مانند رسانه‌ها، والدین، همسالان یا مربیان است. بنابراین، می‌توان اذعان داشت که کودکان مهارت‌های اجتماعی متناسب با فرهنگ خود را در محیط خانواده و مرکز پیش دبستان به دست می‌آورند اما در بعضی از موارد، در دستیابی به این مهارت‌ها موفقیت چندانی ندارند. در این میان، مراکز پیش دبستان در اجتماعی کردن کودکان و دستیابی آنان به این مهارت‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. هدف آموزش مهارت‌های اجتماعی باید برقرار کردن گستره‌ای از رفتارها باشد؛ به گونه‌ای که کودکان بتوانند آنچه را در موقعیت‌های اجتماعی متفاوت برایشان مناسب است، انتخاب کنند. این امر به کاهش رفتارهای مشکل‌ساز منجر می‌شود. بهتر است آموزش براساس فعالیت‌های خودجوش برگرفته از آن آغاز شود و آموزش‌های بعدی بر بنیانی قوی و استوار بنا گردد.

منابع

۱. وینتا، کول (۱۳۹۰). برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان. ترجمه: فرخنده مفیدی. تهران: انتشارات سمت.
2. Cimen, N & Kocıyigit, S. (2015). A Study on the achievement level of Social skills Objectives and outcomes in the Preschool Curriculum for Six-years-olds- Journal of Procedia Social and behavioral Sciences, v 2, pp: 612-618.

بهتر است آموزش براساس فعالیت‌های خودجوش کودک و سؤال‌های برگرفته از آن آغاز شود و آموزش‌های بعدی بر بنیانی قوی و استوار بنا گردد

ت. انجام دادن مهارت به صورت مستقل: این مرحله که ایفای نقش نامیده می‌شود، شامل انجام دادن مهارت توسط کودکان با اندک مداخله از طرف مربی است.

ث. بهبود تعمیم‌دهی مهارت: این مرحله، گام نهایی در آموزش مهارت‌های اجتماعی، برای تعریف مشکل است.

ج. بازنگری مکرر مهارت جدید: طی این مرحله، از کودکان خواسته می‌شود مهارت جدید را نشان دهند و در پایان، تکلیفی عملی به آنان داده می‌شود.

پیامدهای توسعه مهارت‌های اجتماعی

آموزش مهارت‌های اجتماعی باعث افزایش خودپنداره و خودکارآمدی اجتماعی می‌شود. میانگین میزان تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی با توجه به معیارهای ارزیابی متغیر است. هنگامی که آموزش مهارت‌های اجتماعی به والدین و کودکان به‌طور هماهنگ و هم‌زمان انجام می‌شود، سطوح پیشرفت آگاهی و رفتار به مراتب بیشتر است. همچنین، همکاری اولیا در انتقال مهارت‌های اجتماعی آموزش داده